

Cuvânt de deschidere la
„Ceremonia Dies Academici – 150 de ani”

Altețele Voastre Regale,
Excelența Voastră Domnule Președinte Emil Constantinescu,
Excelența Voastră Domnule Președinte Ion Iliescu,
Excelența Voastră Părinte Episcop,
Magnificențele Voastre Domnilor Rectori,
Domnule Primar,
Domnule Președinte al Consiliului Județean,
Domnule Prefect,
Domnule Președinte al Academiei Române,
Domnilor Academicieni,
Doamnelor, Domnișoarelor și Domnilor, Distinși colegi, Dragi și iubiți
studenți,

În primul rând, vă rog să îmi permiteți ca în numele Senatului Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași să vă adresez un călduros „Bun venit” la evenimentul celebrării Jubileului de un veac și jumătate al Universității noastre. De asemenea, vă rugăm frumos să primiți călduroasele noastre mulțumiri pentru răgazul pe care vi l-ați găsit ca astăzi să fiți alături de noi la acest eveniment important al Universității noastre și – aș spune – la acest moment crucial. După o istorie de un veac și jumătate se pot spune multe lucruri. Am plecat pentru astăzi de la câteva reflecții pe marginea unei cărți a marelui istoric Nicolae Iorga, scrisă la începutul veacului XX și intitulată *Opiniile sincere și triste ale unui rău patriot*. De fapt, cartea respectivă era un bilanț critic – aș spune mai mult decât atât – o serie de filipice la adresa instituțiilor academice românești și la adresa întocmelilor și rânduielilor sociale. Multe din acele lucruri ar putea fi folosite astăzi pentru a califica disfuncționalități și nemulțumiri care există în societatea noastră; dar știm bine că Iorga era un fel de *Iuppiter Tonans* – deseori nedrept și degrabă atribuia calificative generale prea aspre instituțiilor academice și instituțiilor sociale din România de atunci. De aceea am gândit că, pe marginea

acelui bilanț critic am putea formula câteva pasagere reflecții din istoria de un veac și jumătate a Universității noastre. Să vedem finalmente dacă nu cumva calitatea de *Iuppiter Tonans*, de zeu al mâniei și furiilor, se confirmă pe de-a dreptul. Cele câteva lecții care pot fi extrase din istoria Universității noastre ar putea fi împărțite în două categorii: *lecții instituționale* și *lecții personale*, sau învățăminte pentru conduita personală de acum și sperăm din viitorul instituției noastre academice.

Prima lecție instituțională este aceea a europenității. Prin geneză și evoluțiile sale ulterioare, antebelice și post-decembriște, Universitatea noastră a fost și este o instituție academică europeană. Se știe că prin excelență Universitatea este o instituție generică a Evului Mediu. Ca și Biserica, Parlamentul și alte câteva instituții, este o mărturie a marii culturi europene, iar mai nou, a celor două tradiții academice europene: tradiția franceză și tradiția humboldtiană sau germană. Hermeneutul și literatul Paul Ricoeur vorbea despre două tipuri generice de universități: *universitatea-idee* și *universitatea-funcție*. Universitatea-funcție o regăsim peste tot astăzi în abordarea funcționalistă sau abordarea utilitaristă. Este considerată un soi de departament al Statului, iar misiunea ei este aceea de a pregăti funcționari și specialiști profesioniști în toate ramurile practicii economice și sociale și în toate domeniile științei și cercetării. Universitatea-idee este cea care a avut vreme să reflecteze asupra ei însăși, așa cum Humboldt a formulat o idee de universitate care ulterior s-a răspândit în întreaga lume și a dat minunăția de instituție academică pe care astăzi o admirăm cu toții, mai ales în lumea anglo-saxonă, dar s-a prezervat, în bună măsură, și în Europa Apuseană. De acolo ne inspirăm și de acolo ne îmbogățim spiritual. Cel mai bine exprima această lecție a europenității rectorul Traian Bratu la deschiderea anului universitar 1935-1936, când s-au celebrat o sută de ani de la înființarea Academiei Mihăilene, în prezența Regelui Carol al II-lea. Spunea atunci rectorul Traian Bratu: „Universitatea noastră este cel mai înaintat avanpost al culturii apusene. Fără îndoială, popoarele de la est de noi vor fi având valorile și culturile lor importante, dar noi ne-am îmbogățit intelectual din cultura apuseană”.

Lecția comunității. Universitatea nu este o colectivitate. Nu este o colecție de indivizi care trăiesc sub neorânduiala devălmășiei sau sub comenduirea unui „caudillo”. Universitatea este o comunitate de persoane educate și o comuniune de idei și aspirații înalte. Tensiunea între completitudinea educației și specializarea acesteia și tensiunea între cercetarea determinată de curiozitatea intelectuală și cercetarea cu scopuri prestabilite de o agendă oficială sunt suportabile și generează progres doar într-o comunitate academică. Autonomia instituțională și libertatea academică atenuază disparitățile și acomodează

orientările personale diferite. Este o unitate în diversitate sau cum spunea Noica în „Modelul cultural european” – un *unu multiplu*. Cel mai expresiv, această lecție a comunității a fost exprimată de marele profesor și medic Grigore T. Popa în lecția inaugurală a anului universitar 1937-1938, intitulată *Spiritul universitar și tendințele învățământului de astăzi*. Spunea acolo savantul ieșean: „zidurile unei universități și laboratoarele cât de bine dotate, plus grupările de oameni nu sunt de ajuns pentru a forma o universitate. Toate acestea trebuie însuflețite de un spirit universitar, de un spirit al libertății, fără zăgazuri și fără restricții, fără opreliști și fără comenzi” – un spirit universitar liber.

Lecția deschiderii. Această lecție ar putea să capete două forme: o deschidere a universității spre exterior, spre societate și spre comunitatea locală și o deschidere a universității spre interior. Deschiderea universității spre exterior a fost concludent exprimată de Dimitrie Gusti, când era profesor la universitatea ieșeană, într-o carte celebră: *Sociologia militans*, în care sociologul propunea un model de cercetare socială care să ducă la îmbunătățirea efectivă a rânduielilor și formelor de organizare socială. Lecția deschiderii interioare a fost cel mai bine exprimată de A. D. Xenopol într-o frumoasă conferință intitulată *Știință și Poezie*. Cu toții știm că, într-un fel, cele două domenii ale reflecției intelectuale și ale cunoașterii umane se exclud: știința are metodă și sistem, poezia este imaginație și creativitate debordantă, dar istoricul ieșean spunea că cele două domenii se completează și se îmbogățesc reciproc. Nu altceva va fi spus mai târziu omul de știință și filosoful englez Michael Polanyi într-un faimos eseu intitulat *Science and Beliefs* sau Lucian Blaga în acea expresie cunoscută: „inima are rațiuni despre care mintea nu știe și mintea are sentimente despre care inima nu știe”. Nu este vorba aici nici de intuiționismul bergsonian și nici de o altă filozofie intimistă (trăirism, existențialism etc.). Argumentul lui Xenopol era pentru comunicarea între „modurile experiențiale” cum ar defini Oakeshott învățarea și practica, nu pentru substituirea lor. Știința nu este narațiune sau „construcție socială”, cum susțin astăzi relativiștii, iar poezia, arta în general nu este inductivă sau deductivă, experiment de laborator sau gândire axiomatică.

Lecția tradiției și memoriei. Aceasta este o frumoasă lecție întruchipată în multele realizări ale profesorilor Universității noastre. Nimic nu se poate edifica de la zero, fără o păstrare a bunelor tradiții academice și culturale. Această lecție a fost exprimată de mulți profesori din Universitatea noastră, dar poate exemplul cel mai concludent este al lui Orest Tafrali, un istoric distins, bine educat în marile universități ale vremii, cu un doctorat strălucit la Sorbona, un doctorat de stat și nu universitar, cum era la vremea respectivă, care a preferat să vină la Iași și să prezerve tradițiile – puține, dar bune – locale și să le îmbogățească prin

contribuțiile sale pe care le-a adus până la sfârșitul vieții în Universitatea noastră.

Lecțiile personale sunt pentru conduita noastră, le putem lua ca atare sau putem să reflectăm asupra lor. *Prima lecție este a generozității*. Profesorii Universității noastre au fost, în istoria de un veac și jumătate, oameni exigenți, dar generoși. De multe ori îi apreciem pe cei care sunt exigenți, dar nu facem o distincție între exigență și severitate. Întotdeauna, studenții au temeri și frică față de profesorii care au un comportament inchizitorial. Prin exemplele lor, A. D. Xenopol, Orest Tafrali, Alexandru Myller și alți profesori din Universitatea noastră au demonstrat că generozitatea este un act fondator și inspirator pentru dezvoltarea unei universități: a te dăruii și a dăruii. A privi cu simpatie pe studenți și a-i trata ca pe egalii tăi, ca pe niște parteneri veritabili de conversație permanentă, cum spunea cândva Michael Oakeshott. Decelarea valorii și selecția meritelor nu necesită un comportament inchizitorial.

Apoi este *lecția onestității*. Poate că cel mai expresiv această lecție a fost întruchipată de savantul matematician Alexandru Myller. De bună seamă s-a înșelat în unele privințe. Iar într-o împrejurare a fost de-a dreptul injust, dar nu i se poate reproșa acest lucru din cauza apartenenței sale la anumite ideologii sau din cauza unor interese ascunse. Pentru că întreaga lui viață academică a fost a unui om profund onest. Un alt exemplu ar fi slavistul ieșean Ilie Bărbulescu. Să-mi iertați expresia mai puțin academică, dar acest mare profesor a fost un soi de „Lică Sămădăul” al mediului universitar ieșean. Orice angajare la Catedră era urmată inevitabil de protestele și rezistența lui. Cel mai concludent este cazul venirii la catedră a lui Garabet Ibrăileanu, când Ilie Bărbulescu s-a opus din răspuțeri. Avea în principiu un motiv întemeiat: ținea la respectarea regulii privind timpul scurs de la susținerea tezei de doctorat. Așadar, Garabet Ibrăileanu a fost cooptat la Catedra de Literatură și Teorie Literară, deși nu răspundea tuturor exigențelor. Dar am spune noi astăzi, ce splendidă excepție de la regulă a reprezentat Garabet Ibrăileanu!

Mai este și *lecția patriotismului*. Sigur, astăzi cuvântul ni se pare fad, iar multora li se pare un cuvânt gol. Mulți își fac un titlu de glorie din a prezenta patriotismul ca pe un obiect al articolelor de gazetă. Pentru acei oameni, pentru profesorii comunității academice a Universității noastre, patriotismul era un *credo profesional*, era o valoare împărtășită pe de-a întregul. Aici poate cel mai veritabil exemplu este cel al lui Anastasie Obregia, care era absolvent (șef de promoție) al Școlii Politehnice din Zürich, iar în promoția lui, cel de-al doilea clasat, un anume Weber, a ajuns peste câteva decenii laureat al Premiului Nobel pentru chimie. Anastasie Obregia putea să rămână la o catedră și să facă o carieră academică strălucită în Apusul Europei. Profesorul care l-a îndrumat i-a

și propus acest lucru. A preferat să vină la Iași, cândva pe la sfârșitul anilor ‘90 ai secolului XIX, unde nu avea laborator, nu avea dotare, nu avea mai nimic. A închiriat un spațiu într-o casă privată unde a amenajat un laborator și a început de unul singur să pună pe picioare un veritabil domeniu științific în România: Chimia Organică.

Acestea sunt cele câteva *lecții instituționale și personale* pe care le-a exprimat existența de un veac și jumătate a Universității noastre. Poate că ele nu formează *constituția unei universități*, poate că ele nu garantează existența pentru încă un veac și jumătate sau pentru mai multe sute de ani în viitor, dar cu certitudine ele au constituit substanța existenței de până acum. Spunea cândva Konrad Adenauer: „toți trăim sub același cer, dar nu toți avem același orizont”. Se confirmă acest fapt în toate întreprinderile umane, în toate întreprinderile și pătrunderile intelectuale ale ființei umane, și mai mult decât oriunde în universitate. *Este bine ca Universitatea noastră să rămână un loc în care există orizonturi multiple, dar sub același cer: al universității.*

Vă mulțumesc frumos!

Prof. univ. dr. **VASILE IȘAN**
Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

